

رؤزا لۆكسمبورگ ژنيك سهر سه ختانه داكوكي له بيروراكاني کرد

که مال فه می

له عه ره بییه وه: سا بیر عه بدوللا که ریم

گۆفارتک فکریه دوومانگ
جاریک ده ده جیت
ژماره (۳۸)
تیسانی ۱۹۱۳ سالی نویه م

۱۴۲

ئاراسته کرد.
نوسه ری بازی فریو چهند لایه نیکی بنه رته تی له ناکوکي نیوان رؤزا لۆكسمبورگ و لینینی رۆشن کردوه ته وه. له خامه ی (کیشه ته نزمیه کانی سؤسیالیستی دیموکراتی روسیا) له سالی (۱۹۰۴)، رؤزا دژایه تی ته و سه نترالیزمه ره هایه ی کردوه، که لینین په بره وی کردوه. سه ره رای ته وه ی که لۆكسمبورگ لایه نگر ی بیروکه ی چه مکی حزبی پیشه نگی لینینی کردوه و هه ردوکیان پیکه وه تا کو ئاستیکی دیاریکراو په یوه ندی نیوان هۆشیاری شۆرشگیری ریکخستیان به دوو ئاراسته ی جیاواز چاره سه ر کردوه. له کاتیکدا که ره خنه گرتنی لۆكسمبورگ بۆ کتیپی (چی بکریتی) لینین له سالی (۱۹۰۴) دا شتیکی ناسراوه، به لام ته و ده ستنوسانه ی دیکه که تازه دؤزراونه ته وه تیشکیکی نوی ده خنه سه ر ره خنه کانی رؤزا بۆ چه مک و تیروانینه ریکخراوه ییه کانی لینین. یه کیک له هه لوئسته گرنکه کان له بیروکه ی لۆكسمبورگ بریتیه له پیویستبوون به دیموکراسیه تی شۆرشگیرانه، که له وتاری دوورو درژی (شۆرش ی روسیا) ی رؤزا که له سالی (۱۹۱۸) دا نوسیویه تی

له نامه به کیدا که له سالی (۱۹۰۸) دا نوسیویه تی رؤزا لۆكسمبورگ ره خنه یه کی توندی ئاراسته ی کارک کاوتسکی کردوه و تییدا وتویه تی: «به م نزیکانه به رامبه ر به خویندنه وه ی هه ر شتیکی که کاوتسکی بینوسیت ته و او لاواز ده بم، چونکه ته وه له زنجیره یه کی قیزه وه نی تۆری جالالۆکه ده چی ت که ناتوانریت دابمالریت ته نها به گه رماویکی فیکریه وه نه بیت له ریگه ی خویندنه وه ی خودی مارکس».

نوسه ر ره زائه لاهر له کتیبه نوییه که یدا به ناویشانی (بازی فریو) دا پییوایه ره خنه ی لۆكسمبورگ بۆ کاوتسکی له وتاری (تیورو په بره و) دا، له چهن دین رووه و گرنگی زیاتره له چاو ته و ره خنه یه ی که له وتاری (چاکسازی کومه لایه تی یان شۆرش) دا ئاراسته ی بیرنشتاینی کردوه. بیرنشتاین به راشکاوی هه ولیداره له ریگه ی گونجاندنی تیوره که له گه ل په بره و کردنی چاکسازیا تیروانین بۆ بیری مارکسیه ت بگیریته وه، به لام له لایه کی دیکه وه کاوتسکی هه ولیداره به رده وام بیت له سه ر نیشاندانی دلسۆزی بۆ مارکسیه تی شۆرشگیرانه کاتیک حزبه که ی به ره و ریگه ی چاکسازی

ھەنگاۋى دەنا، رۇوبەرۋى مەترسى دە كېرە دەھە.
 لەو كىتەبەيدا بەشېك ھەيە بە ناۋىشانى (كەلە كە بوۋى
 سەرمايە) كە تىيادا نوسەر تىشكى خستوتە سەر
 مەزنتىن كارە تىۋرى رۇزا لۇكسمبۇرگ بە ناۋى
 (كەلە كە بوۋى سەرمايە، بەشدارىك لە لىكدانە ۋە
 ئابوۋرى سەرمايەدارى) كە لە سالى (۱۹۱۳)
 دا بلاۋ كراۋەتە ۋە. تىيادا ئاماژە بۇ ئەۋە دە كات كە
 پىكھانتىكى فراۋان لە سەر ئەم دەستكە ۋەتە كراۋە
 يە كىك لە گشتگىرتىن ھەۋلە كانى لە مېژۋى
 ماركسىيەتدا بەرجەستە كىردە بۇ شىكردنە ۋە
 ئەۋ دەستەۋاژەيە ئەمىرۇ پىيدەۋترىت (گلوباليزمى
 سەرمايە).

بەلام لەو بەشەدا كە ناۋىشانى (كوراسەى
 جانپۇس) ى ھەلگرتوۋە، نوسەر باسى ئەۋ كوراسە
 گىرنگە دە كات، كە لۇكسمبۇرگ لە سالى (۱۹۱۵)
 دا نوسىۋەتە، كە برىتتە لە دۇكىۋىنتىكى فىكىرى
 لە دژى جەنگى جىھانى كە لە سالى (۱۹۱۴)
 دا ھەلگىرسا و لە ژىر ناۋىكى خوازراۋا بە ناۋى
 (جانپۇس) نوسىۋەتە. لەو كوراسەيەدا كە لە رىگەى
 زىندانە ۋە رەۋانەى دە رەۋە كرا و لە سالى (۱۹۱۶) دا
 چاچىرا، لۇكسمبۇرگ بە توندى سەر كۇنەى حزبى
 سۇسىيالىستى دىموكراتى و ئىنتەرناسىۋنالىستى
 دوۋەمى كىردە و رۇلىكى ھاندەرانەى ھەبو لە دوۋبارە
 كۇ كىردنە ۋەى ھىزە شۇر شىگىرە كان.
 پىدەچىت لە نىۋان گىرنگىرتىن ئەۋ كارانەى كە نوسەر
 رەزا ئەلزاھەر لە كىتەبى (بازى فرىۋ) دا پىشكە شىكردە ۋە
 لاپەرانەى بىت كە تەرخانى كىردە بۇ باسكىردى رۇلى
 رۇزا لۇكسمبۇرگ لە پرسى ژنان و دەستكە ۋەتە كانىان لە
 كارە جوانە كانى ئەدەبدا. لە كاتىكدا رۇزا لۇكسمبۇرگ
 لە ژيانى خۇيدا زۇر بە ھىز پىشتىۋانى لە بزوتنە ۋە كانى
 ئازادى ژنانى كار كەر كىرد، بەلام زۇرىك لە بەشدارى
 و كارىگەرىيە كانى لە راستىيە كدا چىرىۋونە ۋە،
 ئەۋىش ئەۋەيە كە بەگىشتى رۇزا لە رىگەى ھاۋرى
 خۇشەۋىستە كەيە ۋە (كلارا زىتكىن) كە سەر كىردەى
 بزوتنە ۋەى ژنانى سۇسىيالىست دىموكراتى ئەلمانىا و
 سەرنوسەرى رۇژنامەى (يە كسانى) بەر بلاۋ بو، ھەمىشە
 لە پىشتى پەردە ۋە كارىيان دە كىرد.
 ۋاتارى (مەسەلەى تە كىكى) ى رۇزا كە لە سالى (۱۹۰۲) دا

بىر نىشتاين

رەنگىدا ۋەتە ۋە، بەلام ئەۋ ۋتارە لە سالى (۱۹۲۲) ۋاتا
 لەدۋاى كۇچكىردى بلاۋ كراۋەتە ۋە.
 لە كاتىكدا ئەۋ ۋتارەى رۇزا رەخنەى بە ھىزى ئاراستەى
 شۇرشى بەلشەفى رۇسىا كىرد، كە لە ئۇكتۇبەرى سالى
 (۱۹۱۷) دا بەرپا بو، بەلام پىۋىستە لە سەرمان ئەۋە
 بەھىنە ۋە بىرى خۇمان، كە ئەۋ كارەى رۇزا بەرگىركىردن
 بو لە شۇرشى ئۇكتۇبەر و ستايشى ئازايەتى و
 دەستپىشخەرى بەلشەفىيە كانى كىردە، تەننەت لە
 كاتىكىشدا نوسىۋەتە كە بە ھۇى دژايە تىكىردى جەنگى
 جىھانىيە ۋە لە ناۋ زىنداندا بو، بەلام لە ھەمان كاتدا ئەۋ
 خالە گىرنگانەى وروژاندى جىگەى گىرنگىپىدانىكى زۇر
 بوون. كاتىك بەلشەفىيە كان دەسەلاتيان گىر تەدەست،
 لۇكسمبۇرگ بە توندى رەخنەى لە ھەندىك لە
 سىياسەتە كايان گىرت. ئەۋ زۇر نىگەران بو لە بەرامبەر
 ھەۋلەدانى بەلشەفىيە كان بۇ كىكىردى ئازادى رادەربىرىن
 و رۇژنامە گەرى و مافى گىردىۋونە ۋە بەجۇرىك كە
 ئەۋ بزوتنە ۋەيە بەرەۋ كۇمەلگەيەكى سۇسىيالىستى

بلاو كراوتەوۋە بە ھەرەشەيە كى توند بۆسەر سۆسيالىست ديمو كراتە كاني بەلجىكا دادەنرېت، كە رېفۇرمخوازە كان بەسەرياندا زالبوو، ئەويش لە ئەنجامى رازىبوونيان بە دەستبەرداربوون لە بانگەشە كىردن بۆ مافى دەنگدانى ژنان لەسەر داواى لىبرالىزمە كان، كە لە ھەلبىزاردنە كاندا ھاوپەيمانى يە كتر بوون. لۆكسمبۇرگ لەو وتارەيدا دەلېت: «بېدە چىت داكۆكىر كىردن لە مافى دەنگدانى ژنان نەك بە تەنھا سەر جەم كۆلە كە كاني كۆمەلگە دەھەژىنى، بەلكو ئەو نەزمى جياكارىە خنكىنەرەش دەھەژىنى، كە لە نىوان سەر كىردە كان و جەماوهرى بزوتنەوۋە سۆسيالىست ديمو كراتدا دروستبوو».

لە وتارىكىدا بۆ كۆنگرەي نىونەتەوۋەيى ژنانى سۆسيالىزم لە سالى ۱۹۰۷، رۇزا لۆكسمبۇرگ بەرگىر كىردوۋە لە مانەوۋە بارە گاي رېكخراوى ژنان لە شارى شتوتگارت، چونكە لەوۋ دەتوانىت پارىزگارى لە پىنگەي سەربەخۆيى بكات كە خەرىكبوو بەھۆي گواستىنەوۋە بارە گاكەي بۆ برۇكسل لەدەستى بدات، چونكە نوسىنگەي ئىنتەناسىۋنالىستى دووۋەمى لىبوو. ئەو وتارەي كە رۇزا لە سالى (۱۹۱۲)دا سەبارەت بە مېلانئى چىنايەتى و مافى دەنگدانى ژنان خويىندىەوۋە، بەلگەيەكى بەھىز بوو بۆ بەردەوامبوون و كار كىردنى بزوتنەوۋەيى ژنانى كار كەر بەسەربەخۆيى جيا لەو كۆمەلە ئەلمانىيانەي دىكە، كە سەر بە ژنانى چىنى ناوھند بوون.

دوچارىش لە وتارىكىدا بە ناونىشانى (ژنانى پرۆلىتارىا) كە لە سالى (۱۹۱۴)دا بەبۇنەي رۇژى جىھانى ژنانەوۋە نوسىويەتى، رۇزا پلانىكى مېژوويى كۆمەلايەتى بزويىنەر لەبارەي چەوساندنەوۋەيى ژنانى كار كەر و خەباتى ئەوان لەناو دەولەتە پىشەسازىيە كان و ئەفەرىقىا و ئەمريكاي لاتىنى پىشكەشە كات، لە كاتىكدا كە ژنان لەپىناو درىزەپىدانى ژيانكى ئاسوودە لە سايەي بەربەريەتى كۆلۇنيالىزم و سەرمايەدارىدا لە مېلانئىيەكى سەختدا بوون. سەرەراي ئەو گرنگىيە مېژوويىيەكى كە ئەو چوار وتارەي رۇزا لۆكسمبۇرگ لەخۆي گرتوۋە، نوسەر ھەستاوۋە بە ۋەرگىرائيان و ۋەرگرتىيان لە كىتئىي (ھەلبىزاردە كاني رۇزا لۆكسمبۇرگ) كە لە سالى (۲۰۰۴) دا بە زمانى ئىنگىلىزى دەرچووۋە.

رەزائەلزاھر سەرنجمان بۆ ئەوۋەرادە كىشىت، كە سەرەراي ئەوۋەي وتارە كاني لۆكسمبۇرگ دەربارەي جوانىيە كاني ئەدەب و ھونەر تەنھا بەشىكى كەم لە نوسىنە كاني پىكدەھىنى، بەلام شايەنى خويىندەوۋە ۋە ھەلسەنگاندنە.

لە بەشىكى دىكەي كىتئىيە كەدا بە ناونىشانى (لەرۋانگەي جوانىيە كاني ئەدەبەوۋە)، نوسەر ھەوليداوۋە تىشكى زياتر بخاتە سەر ئەو وتارەنەي رۇزا لۆكسمبۇرگ، كە پىرتىن لەھەلسەنگاندنە كاني بۆ شاعىرى گەورەي پۆلەندى (ئادەم مىسكىچىچ) و رۇماننوسى گەورەي روسى (ليۋ تۆلستۆي)، ھەرۋەھا خىستەنرۋوي بەسەرھاتى ژيانى شاعىرو شانۇكارى ئەلمانى پۆھان شىلەر لەگەل ھەلسەنگاندنى كارە كاني كەسايەتى سۆسيالىستى دىبارى ئەلمانىا (فردىناند لاسال). ئەم زنجىرە وتارە گرنگىيەكى زۇريان ھەيە و لە كىتئىي (رۇزا لۆكسمبۇرگ.. ھەلبىزاردەيەك لە نوسىنە سىياسى و ئەدەبىيە كاني) كە لە سالى (۲۰۰۹)لەلايەن خانەي بلاو كىردنەوۋەيى مېرلىن پىرس بە زمانى ئىنگىلىزى چاپ و بلاو كراوتەوۋە.

لە چوارچىۋەيى ئەو پىناساندنە كورتەي بەشدارىيە كاني رۇزا لە كەلتورى جوانى ئەدەبىي، نوسەر ئەو رەھەندە داھىنەرانە رەخنەگرانەيىشى خويىندەوۋە كە لە نامە كانىدا بەرجەستە بووۋە ھانداوۋە بۆ نوسنى چەند ھەلسەنگاندنىكى دانسقىە ئەدەبى لە دووتويى چەند وتارىكى گرنگى ۋەك (روچى ئەدەبى روسى) و (تۆلستۆي ۋەك بىرمەندىكى كۆمەلايەتى) كە ھەندىك لە بىرۋېچۋونە سەرەككىيە كاني لە تىۋرو پەيرەو كىردنى كەلتورى ماركسىدا بەرجەستە بووۋە. ھەموو ئەم لايەنانە ئەو رېتمە داھىنەرانە قولە شۆرشگىرىيە رۇشندە كاتەوۋە، كە پىشكى بە ئەدەب بەستوۋە لەپىناو ئىلھام بەخشىن و دەولەمەند كىردنى روح و ئارامبەخشىن بە جەستە. بەراستى بىرۋراي رەخنەگرانەيى لۆكسمبۇرگ دەربارەي گۆتە و شكسپىر و تۆلستۆي و دىستۆفسكى و زۇرئىكى دىكەش پىۋىستى بە توپۇزىنەوۋە ۋە ھەلسەنگاندنەوۋە ھەيە، بەو پىيەي كە بەشدارى رەسەنى ئەو لەبوارى سۆسيۋلۇژىاي ئەدەبىي و گرنگىدان بە جەمالياتى ماركسىيەت بووۋە.

جىگەي سەرسورمان نىيە كە لۆكسمبۇرگى داھىنەر بەردەوام بەتەنگ داھىنەنى خەلكانى ترەوۋە بوو، چونكە ئەو ھەرۋەكو ماركس نامە كاني و وتارە كاني بە كاردانەوۋە و ۋەلامدانەوۋەيى دەقە ئەدەبىيە كاني كەسانى دىكە دەرازاندەوۋە، ئەمجارەش ئەو ھەرۋەكو ماركس ئاست و مەوداي خويىندەوۋە كاني چەندىن زمانى دەگرتەخۆي ۋەكو زمانە كاني ئەلمانى و فەرەنسى و روسى و ئىنگىلىزى بە تايبەتى. لەمىانى نامەيە كدا كە لە (۵)ى شوباتى (۱۹۱۷)دا لە زىندانەوۋە بۆ سۇنيا لىبنختى نوسىوۋە تىايدا

ۋە ھەسنىكى بەرزەۋە تۈنۈپتە تى ھەموو ئەوانە بەلەي خۇيدا پەلگىش بىكات، كە بەلەي ۋە مەركەزى مامەلەيان لەگەلبدا كىردە، بەلام ئەو لەلەيەن تەو كەسانەۋە كە ئېرەيىيان بە تۈنۈپتە دەپىر بۈۋە ۋە رۈۋى رىق ۋە كىنە ۋە چۈكېندادان كرايەۋە. ئەو ھەرگىز خەباتە بەردەۋامە كەي لە دژى جەتگ ۋە ھەسنى رادىكىيانەي لە دەست ئەدا كە لەسەرى سوور بوو بۇ جيا كىردنەۋەي ئازادى سىياسى ۋە دادپەرۋەرى كۆمەلەيەتتى. بەلام ئەمرۆ چى ۋە ھىزى ئەم دوانە داۋەتەۋە، لە كاتىكدا ئىمە زۇر پىۋىستىمان بە سەرلەنۋى خۇيىنە ۋە ەي پىروپاكتىنى رۇزا لۆكسىمبۇرگ ۋە ۋە بىرگرتنى بىرى ھۈي ۋە ئەزمونى ژيانى درەۋشاۋە

ۋە پىر شىنگدارى ھەيە. ئەمەيە جەۋھەرى ئەو ئامانجەي كە نۇسەر رەزا ئەلزاھر لەو كىتتې بە سوود ۋە گىرنگەيدا ھەۋلى بۇ داۋە. لە كۆتايىدا ئەلزاھر پىداگرى لەسەر راستىك دە كات ئەۋەيە، كە لە ماۋەي چۈر دەيەي رابردودا، گىرنگىيىدان بە رۇزا لۆكسىمبۇرگ لە نۇيۈنۈۋەدا بوۋە، ھاوتەرا لە گەل سەرھەلدانى باسوخواسى كۆن ۋە نۇي كە جىيى مشتوومر بوون. تىۋرە كانى رۇزا بەردەۋام لەلەيەن مار كىسىيە كان ۋە غەيرە مار كىسىيە كانىشەۋە دەخوئىرئىنەۋە. رۇزا لۆكسىمبۇرگ كە لەلەيەن لىنېنەۋە بە راستى نازناۋى (بازى فرىۋى) پىدراۋە بەلەي زۆرىكەۋە بوۋە تە سىمبولى خەۋنىك كە ھىشتا بەدى نەھاۋەۋە.

سەرچاۋە:

ژۇمارە (۲۶۳۱) ى پاشكۆي (صنارات) رۇژنامەي (المدى)، ۲۴، ى تشرىنى يە كەمى ۲۰۱۲

دەلىت: «پىمۋايە من ھەرگىز بوۋنەۋەرنىكى تادەمى نىم، بەلكو بە شىۋەيە كى گەۋرەنر ۋا ھەستە كەم لە مالەۋەم ۋ لەناۋ باخچەيە كى بچو كدام، كە تىيدا گزۋگياكان گوييان بۇ دەتگى ھەنگەكان شىلكردە، زياتر لە گويىشلىكردنى من بۇ يەكەت لە كۆنگرە كانى حزبمان، سەرەراي ئەۋەش من ۋا ھەستە كەم بە ھىۋابم لە نۇننى خۇم بىرم. لە شەرپىك يان لە شەقامىكدا يان لەناۋ زىندان». دەستەۋاژەي «گروگياكان گوييان بۇ دەنگى ھەنگەكان شىلكردە»، ھەرۋەھا رۇلى تىكۆشەرانى لە كۆبوۋنەۋەكان ۋ خۇپىشاندانە كانى كرىكاراندا، پىكەۋە دوو بەرجەستە كراۋى ھەمان ئەو خەۋنەي دەخەنەرۋو، كە ھەردوو سەرچاۋە كەي تىدا ئاۋپتە بوۋە، ۋا تا ھەستى ئازادىخۋازانەي گۇرانى ئامپىز ۋ سىياسىيە كى دىلسۆز لە چۈرچىۋەي دىيالىكتىكى ئىلھامبەخىشدا. نوسەرى كىتتېي (بازى فرىۋى) دەلىت: «چەمكى لۆكسىمبۇرگ بۇ ژيانى شايستە ئەۋەيە كە بژى، ئەم چەمكەش چارەنوسى دىيارىكرد. خۇشەۋىستى ۋ كار كىردن كە لە يەكترى دانابرىن، ھەمىشە ژيانى راستەقىنە دروستدەكەن. رۇزا لە تەمەنى (۴۷) سالىدا لەناۋ زىندان بە دەست نەخۇشەۋە دەينالاند، لەو كاتەدا نوسىۋەتتى: «بەلەي منىشەۋە ھەمىشە خۇشەۋىستى گىرنگىرۋ پىرۇزترە لەو كەسەي ھانىدەدات بۇي، چۈنكە خۇشەۋىستىيە كە جىھانى دەۋرۋبەرمان دەگۇرپىت بۇ چىرۆكىكى خۇش ۋ سەرنجراكىش ۋ جۈانتىرەن ۋ بالاترىنمان تىدا دەچىنى ۋ ۋادەكات مرۇف بە چىستى ۋ پىر ھىۋاۋە بژى».

تۆلىستۈي

نوسەر پىداگرى لەسەر ئەۋە كىردە، كە رۇزا لۆكسىمبۇرگ بەيى سازشكردن ۋ بە دەنگى بەرزداكۆكى لە بىرۋېچۈنەكانى كىردە ۋ بە گىرۋىتېنىكى مرۇقاھەتپانە